

BACSA GÁBOR

MAGYARORSZÁG TÉRKÉPÉNEK ÁT-
RAJZOLÁSA A TRIANONI BÉKEDIK-
TÁTUM ALAPJÁN

A honfoglalás 1100. évfordulójának ünneplése során többször szó esik TRIANONRÓL. Úgy gondolom, hogy ez természetes, mert hazánk tizenegyszázados történetére egyik legnagyobb hatást gyakorló esemény a trianoni békeszerződés.

E békediktátumból Magyarországot a határok kérdése érintette a legsúlyosabban. Minden más teher, kötelezettség, korlátozás véges volt. Bármilyen nagyságú jóvátétel előbb vagy utóbb letelik, a korlátozás kijátszható - mint a hadsereg létszáma -, a megállapított határok azonban határozatlan időre szólnak.

Az állam határainak egy nemzet, nemzetközösség életében meghatározó szerepe van. Normális viszonyok között determinálja belső politikai, gazdasági tevékenységének, hatalmának területi hatályát. Emellett nem hanyagolható el katonai jelentősége sem. Rendkívül fontos, hogy egészében védelemre alkalmas, természetes vonal legyen. Magyarország esetében ez a természetes határvonalat az első világháború után súlyos trauma érte. Magyarország 1100 éves történelmében nem fordult elő, hogy területét a háborúban győztesek a mi pénzünkön (21 1.800 arany koronába került a déli határt megállapító antant bizottság) olyan drasztikusan megváltoztatták volna, mint tették ezt az első világháború után az antant hatalmak.

Rónai András ezt írja: "A Kárpát-medencében és környékén az európai kontinens kellős közepén az 1914-18-as nagy háború után - olyan nagyszabású államterület átrendezést hajtottak végre, amilyenre ennek a területnek több mint ezer esztendő történetében nem volt példa... Az 1918-20. évi békeszerződések szakítottak az eddigi elrendezéssel, s merőben új államokat hoztak létre."¹

A térképen megjelölt határokat a helyszínen határrendező bizottságok állapították meg. Az alábbiakban munkájuk formai, tartalmi oldalát vázolom.

A háború 4. évében - 1918 őszén - nyilvánvalóvá vált, hogy a Monarchia a háborút elvesztette. November 3-án Padovában Wéber tábornok a Monarchia nevében aláírta az antant hatalmak képviselőjével - ADAM DIAZ tábornokkal - a fegyverszüneti megállapodást. Annak ellenére, hogy Diaz kijelentette, miszerint a balkáni frontszakaszon nem lesz külön fegyverszünet, a vesztesek közé sorolt Magyarországnak november 13-án meg kellett kötni a belgrádi katonai egyezményt.

A konvenció leírta a demarkációs vonalat, mely délen az osztrák határtól kiindulva a Dráva mentén halad, majd a Mura és a Dráva találkozását megelőzően a Murát átlépve halad Barcs irányába, és Barcs, Pécs, Baja, valamint Szabadka kizárásával tovább Erdély területén. E vonalat a terepen nem pontosították, ami később sok vita forrása lett.

A béketárgyaláson szerb-horvát-szlovén /S.H.S./ királyság mint győztes nyújtotta be követelését, ugyanakkor Magyarországot - mint másik érdekelt felet - meg sem hívták, ott róla nélküle döntöttek, a magyar béke-delegációval csak a kész tényeket közölték. Az antant képviselői kezdetben a wilsoni önrendelkezési elveket tekintették kiinduló pontnak, ennek alapján akarták a határokat meghúzni. A tárgyalásokon az antant a nemzeti elveket kiegészítette a "g y ő z t e s" és a "v e s z t e s" kategória alkalmazásával, s a győztesek esetében az etnikai elvet a gazdasági és stratégiai érdekek alkalmazásával hosszabbították meg. Egyre inkább előtérbe került annak a hangoztatása, hogy bármilyen is az etnikai összetétel, gazdasági és közlekedési kérdésekben "barátaink érdekeit kell figyelembe venni."

A békeszerződést - melyet 1920. május 6-án Millerand francia miniszterelnök, a békekonzferencia elnöke egy kísérőlevéllel együtt adott át - a magyar kormány megbízottja 1920. június 4-én írta alá. A magyar delegáció javaslatait, érveit nem vették figyelembe, így Apponyi, a magyar béke-delegáció vezetője azt nem is írta alá. (Száradjon el a kéz amely aláírja - mondta)

¹Rónai András: Az 1918-20 évi közép-európai területrendezés kritikája földrajzi szempontból /Államtudományi Intézet Budapest, 1943. IX. 30 bizalmas kézirat/ 1. lap



Vassel Károly a magyar-jugoszláv határszakasz biztosa



IV Károly király kintüneti Vassel Károlyt



A magyar-szerb-osztrák hármashatárkőnél

A Millerand-féle kísérőlevél kilátásba helyezi, hogy majdan a határ-megállapító bizottság enyhít az igazságtalanságokon. Másrészt viszont leszögezi: Azért határoztak így, mert meggyőződtek arról, hogy az általuk megállapított határok minden megbolygatása súlyosabb következményekkel járna, mint amelyet a magyar béke delegáció felemlít.

Mivel a határ helyszínén történő megállapítására bizottságokat kellett szervezni, Magyarországon is megkezdődtek a határmegállapítással kapcsolatos előkészületek. Elsőként a központi irányító szerveket hozták létre, majd 1921. augusztus 1-jén a határmegállapítással kapcsolatos intézményeket egy Határmegállapító Központban egyesítették és gróf Csáky Imre vezetése alatt Határmegállapító Irodát állítottak fel. A központi vezetés a miniszterelnök rendeletéből "kiadványozott". Kijelölték a bizottság tagjait, akik Párizsba utaztak. Készültek a határmenti megyék is.

A magyar-szerb bizottság 1921. augusztus 2-án 10 órakor Párizsban ült össze, de csak három héttel később augusztus 21-én érkezett Budapestre. A Magyarországra érkező antant tisztetből álló katonai bizottság három albizottságra tagozódott. Egy-egy bizottságnak 5 fő antant tagja volt és 1-1 fő képviselte az érdekelt államot. (Magyarország és S.H.S.) A bizottság feladata volt a helyszínén megállapítani a békeszerződésben leírt határokat, továbbá azokat a határokat, melyek a békeszerződések által előírt különböző népszavazások megejtése után kerültek kijelölésre.

A magyar-szerb határmegállapító bizottság 1921. augusztus 25-én érkezett első állomáshelyére, Varasára. Nagykanizsa, Eszék és Szeged voltak a további székhelyei. A bizottság elnöke DAVID CREE alezredes, aki Angliát képviselte. A nem érdekelt (antant) tagokhoz tartozott még a francia MARMINIA alezredes (magyarellenes, szerb barát), az olasz GIOVANNI VALVASORI vezérkari ezredes, és a japán HEIDSUKE YAMAGAVA lovassági alezredes.

A két érdekelt ország közül Magyarországot VASSEL KÁROLY vezérkari ezredes, az S.H.S. királyságot TCHOLÁK ANTICS szerb ezredes képviselte (sem a horvátok, sem a szlovének nem kaptak helyet a bizottságban), ők voltak küldöttségük vezetői is.

A bizottság titkára ugyancsak francia volt. Magyarellenségét bizonyítja, hogy kezdetben a magyar biztos felszólalásait nem is vette jegyzőkönyvbe. Kinevezése előtt nősült, s bájos nejjével volt elsősorban elfoglalva.

A határrendező bizottságok a Nagykövetek Tanácsa által kiadott "UTASÍTÁSOK" alapján dolgoztak. Ez feljogosította a bizottságokat arra, hogy ügyrendjüket maguk szabályozzák. A működési szabályzat kidolgozásába azonban a magyar biztost nem vonták be, kész tények elé állították. Ránk nézve mégis az elnöknek az a kijelentése volt a legkedvezőtlenebb, miszerint Magyarországnak nincs kilátása arra, hogy a Nemzetek Szövetsége nagyobb területi követelések kieszközlésére vállalkozzék.

A bizottság egy és ugyanazon határrészre csak egy javaslatot fogadott el. Az érdemi döntéseket megelőzték a helyszíni szemlék. Döntéseket a bizottsági üléseken hoztak, ahol meghallgatták a lakosság által választott küldöttségeket. A "kiválasztott" öt embert legtöbb esetben a szerb hatóság jelölte ki (a terület megszállása miatt ugyanis ők voltak birtokon belül), de előfordult, hogy közvetlenül az ülés előtt fogdosta össze őket a csendőrség, kioktatva, mit mondjanak.

A bizottság munkavégzés szempontjából a magyar-jugoszláv határt hat szakaszra osztotta: "A" az osztrák határtól a Lendva-Mura találkozásáig, "B" innen a barcsi vasúti hídig, "C" innen Dolnji Mihajloctól 9 km-ig, "D" innen a Dunáig, "E" Duna-Tisza köze, "F" a Tiszától a román határig.

A bizottság első és leghosszabb határvitája a Vend vidékkel kapcsolatban volt. A Vend-vidék a Murán innen fekszik; horvát oldalról tekintve Murán túli (Prekmurje) vidékről van szó. A magyar kormány azzal a javaslattal állott elő, hogy ezt a területet csatolják Magyarországhoz. A muraköziek már 1920. júniusban ünnepélyes nyilatkozatot és kérelmet adtak át az antant bizottságnak, hogy csatolják őket Magyarországhoz.

A szeptember 1 9-20-án megtartott helyszíni szemlék alkalmával váratlan esemény történt. Egyes, a határtól távol eső falvak lakosságának apraja-nagyja magyar nemzeti színű zászlókkal felvonult a bizottság székhelyére, és követelte meghallgatását. A bizottság autói 20-án áthaladtak Alsólendván, s a község lakossága viharos ovációkkal tüntetett Magyarországgal szemben. A tüntetéseket tömeges letartóztatás követte a szerbek részéről.

Az augusztus 26-i ülésen hosszas vita folyamán sikerült elérni, hogy a bizottság - a szerb biztos tiltakozása ellenére - elhatározta, a magyar javaslatot a helyszínen tanulmányozni fogja. A javaslatra a bizottság elnöke 1921. október 17-én adott választ. Szerinte a javaslat lehetetlen, mert sérti a béke alapjait. A béke alapjait azonban meghatározni nem tudta. Azt írta, a versailles-i békének nagy alapja van, Németországot minél kisebbé tenni,



Határdomb a déli határon, a francia biztossal



Magyar határőr a déli trianoni határnál

s ez az alapja minden Párizs környékén kötött békének. Így a Vend-vidék helyett egy kisebb területre tettek javaslatot, melyből azonban nem lett semmi, mert a szerbek a genfi tárgyaláson rideg elutasító magatartást tanúsítottak.

Vitatott volt még a határvonal a Lendva folyónál, mivel a Lendva folyó Kerkába ömlő szakasza "Adorvány csatorna" néven szerepel. Tőle északabbra van viszont egy "Malomárok", mely egyes térképeken "Lendva patak" néven van feltüntetve, s a szerbek ezt tekintették a Lendva folyónak, mert ezzel újabb területet nyertek volna.

A vízfolyással megállapított határvonalnál (Mura-Dráva) a magyar bizottság a békeszerződés szellemében javasolta a nem hajózható részeknél a vízfolyás főágának középvonalát, a hajózható résznél pedig a hajózható főmedernek a középvonalát, tehát egységes elv alkalmazását. A szerbek felváltva - ahogyan nekik kedvezőbb volt - a folyó középvonalát, illetve a közigazgatási határt javasolták. Ezt figyelembe véve eredménynek tekinthető, hogy a "C" szakaszban Barcstól lefelé, Dolnji Mihajlovcig a Dráva középvonala lett a határ.

A Dráva menti határ megállapítása tehát nem volt problémamentes. Egy példát említek. A vízvári Jamma szállás lakosai (5 család) mindentől el lettek zárva. A földművelésügyi miniszterhez írt levelükben többek között ezeket írják: *"Teljesen el vagyunk zárva a világtól, csak gyalog úton mehetünk a Dráva folyóhoz és csónakon közlekedhetünk hazánkkal és vízvár községgel... innét kocsival ki nem mozdulhatunk, ha halottunk van - körülményesen gyalogúton és csónakon szállíthatjuk - cséplőgépeink nincsenek... szóval se ide, se oda nem járhatunk."*

Hosszabb vitát váltott ki Répás területe, a gyékényesi vízház, a golai pályaudvar ügye. Répást nem sikerült megszerezni, a gyékényesi vízháznak csak a tulajdon- és használati jogát kaptak meg, a területet azonban Horvátországhoz csatolták. A golai pályaudvart terhelő szolgalmi jogot azonban korlátozták.

A baranyai határ megállapításánál a Kiskőszeg-Dolmány vonalra aspiráltunk. Ezzel szemben a szerbek követelték a határ északra tolasását, hogy a nem magyar főhercegi birtok nekik jusson. Bácsbodrogbán Hercegszántó és Katymár

községeket akarták. Követelték Szabadka város egész területét. Torontálban a Gyálhoz tartozó nagyréti szigetek felére pályáztak.

Mindkét részről propaganda tevékenység folyt a lakosság megnyerése érdekében. Ezek megegyeztek abban, hogy valamilyen formában mindkettő központi irányítású volt. Mivel azonban a szerbek birtokon belül voltak, az esélyegyenlőség nem érvényesült. A szerb propaganda módszerében nem válogatos. A hatalmi, hatósági intézkedésektől a provokációig a statisztika meghamisításától a megfélemlítésig mindent felhasznál. A szerbek által megszállt területen Magyarország mellett való nyilatkozás halálbüntetés terhe mellett tilos volt. Tiszta magyar községekben, sőt Szabadkán is kicserélték a címtáblákat, utcaneveket mindenütt cirill betűs feliratokra. A Határ melől tömegesen telepítettek ki magyarokat és hoztak helyettük horvátokat, illíreket, másokat. A muraközi községekben azzal íratok alá kérdőíveket, hogy a Magyarországra való szabad átjárást kérik. Legtöbbször el sem olvasták, pedig abban az állt, hogy a határnak 15 km-rel való kitolását kérik Csonkamagyarország területére.

Pártosfalvára egy autót küldtek, melyen a muraszombati kéményseprő ült. A szerbek viszont elhíresztelték, hogy antant misszió jön. A lakosság felvonult a fogadására, a lányok szoknyájuk alatt derekukra csavarva vitték a magyar zászlót. A csendőrök a népet összefogták, a lányokról letépték a ruhát, a magyar zászlót a nép előtt elégették azt kiáltva: "Így fog Magyarország is füstbe menni!"

A Millerand-féle kísérőlevélben foglaltak tehát nem jutottak kellően érvényre, bilaterális jelentőséggel értelmezték őket. Erősen kidomborodott az az elv, hogy az utódállamok általános és lokális érdekeit megóvják". Így lettek másodrendűek az etnikai viszonyok. A határmegállapító bizottságnak mind e nehézségek ellenére 34.000 kh.. területet sikerült visszaszerezni. Sajnos a határmegállapításnál 220 községnek a területét kettészelték, ebből 70 községet a szerb határon, pedig a békeszerződés 29. §-a kimondta, hogy a lehetőség szerint a közigazgatási határokat figyelembe fogják venni.



A magyar bizottság által visszacsatolásra javasolt répási terület